

Jan Charytański

"Impulse aus einem wandelnden
Gottesverständnis", t. 2:
"Erschliessung der Frage nach Gott",
wyd. Wolfgang G. Esser,
Freiburg-Basel-Wien 1970 : [recenzja]

Collectanea Theologica 41/2, 203-204

1971

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

jednak przedstawienia zarówno programów, jak i podręczników. Zdaniem autora nie ma jednak dotąd rozwiązań zadowalających.

Zgodnie z zapowiedzią redaktora czytelnik musi dostrzec niejednokrotnie sprzeczności w wypowiedzi autorów zabierających głos na ten sam temat. U niektórych autorów zwłaszcza ewangelickich, napotyka na zdania trudne do przyjęcia. Często zastanowi się, czy pragnienie uchwycenia współczesnego życia i odpowiedzialności chrześcijanina w świecie nie prowadzi do zagubienia innych wartości. Niemniej, poruszone problemy są palące zarówno na Zachodzie, jak i u nas. Postulat związania religii z odpowiedzialnością społeczną chrześcijanina jest gwarancją aktualności wiary dziś. Dlatego mimo wszystkich zastrzeżeń zwłaszcza wykładowcy katechetyki powinni zapoznać się z tą publikacją dla prawdziwie sumiennego przeanalizowania wielu swych ujęć w świetle potrzeb współczesnego świata. Bóg nie zmienia się, ale zmieniają się ludzie, którzy mają odpowiadać na jego zawsze aktualne wezwanie.

Ks. Jan Charytański SJ, Warszawa

Erschliessung der Frage nach Gott. Impulse aus einem wandelnden Gottesverständnis, t. II, wydał Wolfgang G. Esser, Freiburg-Basel-Wien 1970, s. 165.

Omawiana pozycja stanowi drugą część zredagowanej przez Wolfganga G. Essera większej całości tematycznej w serii *Aktuelle Schriften zur Religionspädagogik*. Zapowiedziana przez redaktora część trzecia ma się ukazać w przyszłości. Część druga dotyczy w zasadzie tego samego tematu co pierwsza, czyli pytania o sposób mówienia o Bogu obecnym w świecie. Niemniej redaktor pragnął nadać temu tomikowi specyficzny kierunek. Jego zdaniem w rozpatrywaniu tego problemu należy wyjść poza ramy wyznaniowe i sięgnąć do badań protestanckich i judaizmu.

Toteż tomik otwiera artykuł Hermanna Levina Goldschmidta, założyciela i kierownika w latach 1951—1961 żydowskiego domu studiów w Zurychu. Autor przedstawia w nim przede wszystkim teorię Martina Bubera na temat pojęcia Boga w mozaizmie, islamizmie i chrześcijaństwie. Drugi artykuł napisał teolog katolicki Bernhard Casper. Dotyczy on współczesnego doświadczenia Boga, jakie podsunęli w swych badaniach Fr. Rosenzweig, T. Ebner i wspomniany powyżej M. Buber. Autor podkreśla strukturę dialogiczną bytu ludzkiego, której ostateczną podstawą jest „prawdziwe” „wieczne Ty” Boga. Człowiek dla swego człowieczeństwa potrzebuje zawsze drugiego człowieka, a jednocześnie historii. W tym właśnie bycie historyczno-społecznym człowiek napotyka Boga. Nie można jednak mówić o Bogu. Można jedynie mówić do Niego i przyjmować słowa od Niego. Konsekwentnie jednak w wychowaniu religijnym trzeba zarzucić wszystkie formy „urczawiające” Boga, czyniące z Niego „Przedmiot”.

Autorem trzech następnych artykułów jest W. G. Esser. W pierwszym z nich poszukuje właściwej formy mówienia o Bogu „po świecku”, w związku z rzeczywistością świata. W tym celu analizuje ewolucję teologii protestanckiej omawiając ujęcia K. Bartha w okresie jego wczesnej twórczości, R. Bultmanna, T. Tillicha, D. Bonhoeffera, Fr. Gogartena, J. A. T. Robinsona, P. van Burena i innych, poświęcając im już mniej uwagi i miejsca. W każdym z tych podrozdziałów nawiązuje do teorii M. Bubera. Drugi artykuł ma nachylenie bardziej pedagogiczne. Definiując pedagogikę religijną jako naukę o doświadczeniu człowieka podkreśla konieczność uwzględnienia w katechezie współczesnego doświadczenia świata. W tym artykule również, zgodnie z założeniami wstępu, omawia dorobek poprzednio już wspomnianych teologów protestanckich. Z teologów katolickich omawia ujęcie E. Schillebeeckxa OP, według którego podstawowym doświadczeniem ludzkim prowadzącym do spotkania z Bogiem jest

troska i odpowiedzialność człowieka za przyszłość świata, wiara w zwycięstwo dobra w świecie ludzkim. Tu również nawiązuje do teorii M. Buber'a. Jako wniosek wysuwa konieczność wprowadzenia swego rodzaju „prekatechezy” ukazującej katechizowanym sens bytu. Te wszystkie rozważania prowadzą do postawienia problemu teologii „naturalnej”. Tym zagadnieniem zajmuje się autor w swym trzecim artykule. Omawia je w pewnym kontekście historycznym, przeciwstawia stosunek teologii protestanckiej i katolickiej, jego zdaniem w tym punkcie bardziej otwartej.

Ostatni artykuł, autorstwa O. Betza, omawia kryzys modlitwy we współczesnym świecie. Podstawy jego widzi w nieodpowiadającym człowiekowi XX w. obrazie Boga, jak również w związanych z nim formach modlitwy prywatnej i oficjalnej liturgicznej. Zdaniem autora należy mówić raczej o tworzeniu się nowych form, a nie o prawdziwym kryzysie pobożności. Modlitwa powinna być obecnie skierowana ku przyszłości formowanej przez człowieka zgodnie z obrazem Boga zaangażowanego w historię ludzką. Poprzez pytanie „co mam czynić” będzie służyła również samourzeczywistnianiu się człowieka. Tu wyraźnie nawiązuje do „modlitwy marksisty” w ujęciu Milana Machovca. Nie precyzuje jednak, czy taka modlitwa odpowiada biblijnemu ujęciu modlitwy, choć stawia ten problem.

Przesunąłem na koniec trzy artykuły ze względu na ich specyfikę. Pierwszy z nich jest refleksją nad katechezą przeprowadzoną w kl. XII. Założenia jego autora Otto Diema, kierownika gimnazjum w Hamburgu, odpowiadają całkowicie teoretycznym artykułom tej pozycji. W wykorzystanym materiale uderza ogromne bogactwo. Mowa jest zarówno o naukowcach (Galileusz, Theillard de Chardin), jak również o współczesnych filozofach i teologach. W następnym artykule Felicitas Betz, żona Otto Betza, dawna katechetka z Monachium, a obecnie matka licznej rodziny, pragnie ukazać w wychowaniu religijnym dzieci te właśnie elementy naturalne, ludzkie. Pragnie przewyciężyć fałszywą alternatywę: Bóg czy życie. Radzi odejście od podawania dzieciom „pewnej” wiedzy na rzecz doświadczenia, modlitwy. Szczególnie mocno podkreśla konieczność głębszego i powszechniejszego wprowadzenia do wychowania religijnego zdobyczy psychoanalizy. Jeszcze dalej idzie artykuł Giseli Hommel, również matki rodziny, zdaje się należącej do jednego z Kościołów protestanckich. Autorka wyznaje swe przejście od pedagogiki słów do pedagogiki doświadczenia, obrazu, konkretnego, przeżycia. Jako podstawowe cechy pragnie wychować tolerancję i solidarność. W modlitwie, podobnie jak O. Betz, dostrzega przede wszystkim refleksję nad wymaganiami sytuacji. Chodzenie do kościoła przeciwstawia uczęszczaniu do teatru, któremu przypisuje ogromną rolę wychowawczą. Wreszcie opowiada się za wychowaniem człowieka bardziej ludzkiego na pierwszym miejscu, a nie bardziej chrześcijańskiego.

Musimy postawić sobie pytanie, czy postulat wprowadzenia do katechezy płaszczyzny międzyludzkiej prowadzi aż tak daleko? Redaktor w pierwszym tomie zastrzegł się, że umieszcza w omawianych pozycjach wypowiedzi kontrowersyjne. Niemniej wydaje się, że zwłaszcza ten tom wymaga bardzo wnikliwej i krytycznej pracy czytelnika. Może być jedynie bodźcem do własnej refleksji.

Ks. Jan Charytański SJ, Warszawa

Louis MONDEN SJ, *Sünde, Freiheit und Gewissen*, Salzburg 1968, Otto Müller Verlag, s. 164.

Pogłębiona znajomość człowieka umożliwia i zarazem postuluje rewizję dotychczasowych poglądów na wartość moralną postępowania ludzkiego. Próbę takiego podejścia stanowi publikacja flamandzkiego teologa na temat grzechu, wolności i sumienia. Zmierza on do ukazania możliwości właściwej